pojad „ühel meelel“, et nad tema keelest aru ei saa. Praosti vastuvaidlemise peale, et kõne all olev kirikuõpetaja, kes „Tallinna keelt“ üsna hästi tundvat, ka „Tartu keele“ varssi võivat ära õppida, vastatakse, see olevat vana mees ja ei õppivat enam midagi, nemad aga vajavat kirikuõpetajat, kes nende keelt õieti tunneb ja nendega mõistab elada; soovitatud kirikuõpetajast ei taha nad midagi teada. Samal aastal on „paluda“-oskamine talupoegade seas rahuldav, niisama armulaual-käimine. Kirikus käimist takistab talupoegade seletuse järele see, et nad laupäeva õhtul kaua, „kuni hilise ööni“, mõisas tööl peavad olema. Ka 1680. a. kirikukatsumise puhul esinevad talupojad sama kaebusega, juurde lisades, et nad pühapäeval jälle töösse peavad ilmuma. Kiriku katus on 1680. a. täiesti mäda, kirikuõpetaja elumaja on iga silmapilk kokku varisemas. Kogudusse kuuluvad samal aastal 200 talupoega; peale nende on veel Kursi „kabeli“ järele 83 talupoega. Kirikuskäimine oleneb aasta-aegadest; suurtel pühadel tuleb nii palju rahvast kokku, et kirikus pea sugugi enam vaba ruumi ei ole. Ebausu-kombeist nimetatakse iseäranis kalmetesse matmist, mida sagedasti ette tulevat; põhjusena nimetatakse kauget maad ja halbu teid. Koguduse teenistuses on ka köster, kes oskab lugeda ja kirjutada. Suure Põhjasõja ajal hävitab Vene sõjasalk Äksi kiriku jällegi, ta põlema süüdates (1702. a.). Paljad müürid jäävad kauemaks ajaks seisma. 1725. a. üteldakse, et Äksis ei ole kirikut ega kirikuõpetaja-maja. 1728. a. asutakse jälle kiriku ülesehitamisele. 1730. a. kaebab kirikuõpetaja kirikukatsumis-komisjonile, et sõja ja katku ajal on kirikuriistad jäljeta kadunud. Kirikuteed on samal aastal kohati väga halvad, kevadel ja sügisel koguni läbipääsmatud. Kirikuskäimine on õige puudulik; talupojad vabandavad endid sellega, et nad laupäeviti väga hilja mõisast lahti saavad ja pühapäeva õhtul jälle tööle peavad ilmuma. Kangekaelsed jumalasõna ja armulaua põlgajad maetakse surnuaia kõrvale „paganate platsile“. Kalmetesse matmine on kadunud, niisama ka teised ebausu-kombed. Köstriks on „Kooli Jaak“, kes oma kohuseid rahuldavalt täidab. 1760.—1764. a. oli Äksi koguduse kirikuõpetajaks tuttav A. V. Hupel, kes siit Põltsamaale läks, ja 1815.—1832. a. elas ja töötas Äksis kirikuõpetajana praost Otto Villem Masing. 1846.—1848. a. läks umbes 300 Äksi koguduse liiget vene õigeusku, mille tagajärjel Lähtes vene-õigeusu kogudus asutati ja kirik ehitati.

Eesti iseseisvuse sõja ajal olid päeval enne Tartu vallutamist, 13. jaan. 1919. a., Voldi raudteejaama ja Äksi kiriku ümbruses suuremad kokkupõrked Eesti väe-osade ja Vene punaväe vahel. Ägedais võitlusis, kus oli rohkesti langenuid ning haavatuid ja saadi suuremal hulgal vange ning sõjasaaki, purustati Voldis ja Äksis suuremad enamlaste väe-osad. Et selle läbi tee lahti sai Tartu poole minemiseks, siis omandasid need võitlused iseäralise tähtsuse Tartu saatuse kohta ja kujunesid võitluseks Tartu võtme pärast.

T a l u d e o s t m i n e algas alles kuuekümnendate aastate lõpul; esimesed ostmised olid Voldis. Tartu-Võru Rahukogust saadud andmete järele kujunes talude müümine ja ostmine järgmiselt:

Tartumaa, lk. 546